

ЎЗБЕКISTONДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АМАЛИЁТИ ВА ИСТИҚБОЛ РЕЖАЛАР

Убайдуллаева Барно Машрабжоновна

ЎзМУ Тарих факультети “Антропология ва этнология”

кафедраси доценти, тарих фанлари доктори

Г.К.Юлдашева Гулнора Камиловна

Низомий номидаги ТДРУ “Ўзбекистоннинг энг янги тарихи”

кафедраси доцент в.б. тарих фанлари номзоди

Аннотация: *Мақолада Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш шарт-шароитлари, бу борада олиб борилаётган чора-тадбирлар, истиқболдаги режалар ҳамда муаммолар ҳақида фикр билдирилади.*

Калит сўзлар: *туризм, Ўзбекистон, сайёҳлар, муаммо, маданий, мерос, этник, маданият, мамлакат, халқ, миллий.*

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда халқнинг тарихий-маданий меросини асраб-авайлаш ва юксалтириш, миллий анъана ва урф-одатларни тиклаш, республикаимизнинг диққатга сазовор жойларини тиклаш ва ободонлаштириш борада муҳим ишлар амалга оширилди. Бу чора-тадбирлар мамлакатимизнинг туристик садоҳиятни оширишда ҳам муҳим ўрин тутди.

Ҳозирги даврда туризм жаҳон иқтисодиётининг етакчи тармоқларидан бирига айланиб бораётгани барчага маълум. Ўзбекистонда ҳам туризм иқтисодиётнинг стратегик тармоқларидан бири сифатида ривожланиб бормоқда. Бу борада Ўзбекистонда туризм соҳасини модернизация қилиш, соҳани барқарор ривожлантириш бўйича норматив-ҳуқуқий базани ривожлантириш ва такомиллаштириш, хорижлик меҳмонларга халқаро андозалар асосида хизмат кўрсатишни ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

1992-йилдаёқ “Ўзбектуризм” миллий компаниясининг ташкил этилиши миллий туризм моделини шакллантиришда муҳим қадам бўлди, десак хато бўлмайди. Ўшандан бери тузилма тармоқ ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштириб, тегишли кадрлар тайёрлаш, янги моддий-техника базаларини яратиш ва мавжудларини кенгайтириш, туризмнинг барча турларини ривожлантиришни рағбатлантириш, маҳаллий ва хорижий инвестициялар оқимига кўмаклашиш, хорижий тадбирларда иштирок этиш, йирик халқаро форумлар ташкил этишда фаолият кўрсатиб келмоқда.

Республиканинг 1993 йилда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Жаҳон сайёҳлик ташкилотига аъзо бўлиши туризм йилномасидаги муҳим босқич бўлди. У билан ҳамкорлик доирасида 1994 йилда дунёнинг 19 давлати Ипак йўли бўйлаб сайёҳлик бўйича Самарқанд декларациясини қабул қилди. 1999 йилда ЮНВТО , ЮНЕСКО ва Европа Кенгаши томонидан қўллаб-қувватланган Туризм ва маданий

меросни сақлаш бўйича Хива декларацияси қабул қилинди. 2002-йилда “Ипак йўли бўйлаб туризм тўғрисида”ги Бухоро декларациясида барқарор туризмнинг афзалликлари таъкидланган ва бу йўналишда маданий ва экологик туризмни рағбатлантириш бўйича аниқ қадамлар белгиланган.

Бундан ташқари, 2004-йилда Самарқандда Буюк Ипак йўлида туризмни ривожлантиришни мувофиқлаштириш мақсадида ЮНВТОнинг минтақавий ваколатхонаси очилди. Таъкидлаш жоизки, бундай идора фақат икки давлат – Япония ва Ўзбекистонда мавжуд. Унинг асосий вазифаси нафақат минтақавий, балки халқаро туризмни ривожлантириш йўналишларини кўрсатишдир. [Развитие туризма в Узбекистане]

Ўзбекистон улкан сайёҳлик салоҳиятига эга. Мамлакат ҳақли равишда нафақат Марказий Осиёда, балки бутун дунёда туризм марказларидан бири ҳисобланади. Қадимда Хитойни Европа мамлакатлари билан боғлаб турган Буюк Ипак йўли ўтган Самарқанд, Бухоро, Хива, Шаҳрисабз, Қўқон, Термиз каби жозибадор шаҳарларда сайёҳлар учун турли тарихий даврларга оид кўплаб меъморий ёдгорликлар мавжуд.

Ўзбекистоннинг қадимий шаҳарларида замонавий меъморчилик ўтган асрлардаги миллий меъморчилик ёдгорликлари билан ёнма-ён яшайди. Бинобарин, Республиканинг жаҳон туризм индустриясидаги алоҳида ўрни эътирофга лойиқдир. ЮНЕСКОнинг Бутунжаҳон мероси рўйхатида киритилган турли давр ва цивилизацияларга оид 7 мингдан ортиқ моддий маданий мерос объектлари, жумладан, Бухоро, Хива, Самарқанд ва Шаҳрисабзнинг тарихий марказлари мавжудлиги мамлакатимизнинг туристик имкониятларидан далолатдир.

Дунёга машҳур тарихий обидалар, замонавий шаҳарлар, анъанавий миллий таомлари, халқимизнинг беназир меҳмондўстлиги сайёҳларни ўзига тортади. Шу билан бирга, Ўзбекистоннинг бетакрор табиати – чўл ва қўриқхоналардаги турли хил ноёб ҳайвонлар ва ўсимликлар (уларнинг баъзилари фақат Ўзбекистонда учрайди); фаол туризмни ривожлантириш учун катта аҳамиятга эга бўлган тоғ чўққилари ва дарёлар; шифобахш сувли минерал булоқлар; амалий санъат анъаналари ва ўзига хос маданият ҳам кўп сонли хорижий сайёҳларни жалб қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси туризм салоҳиятини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги 2018 йил 3 февралдаги ва 2019 йил 13 августдаги «Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида», 2021 йил 6 апрелдаги “Туризм, спорт ва маданий мерос соҳаларида давлат бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонлари, 2023 йилнинг 26 апрелдаги “Республиканинг туризм салоҳиятини жадал ривожлантириш ҳамда маҳаллий ва хорижий туристлар сонини янада оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори[<https://lex.uz/docs>] ва бошқа шу каби ҳуқуқий-норматив ҳужжатлар Республикамизда туризмни янада ривожлантириш учун қонуний асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Мазкур норматив ҳужжатлар ва белгиланган чора-тадбирлардан мақсад туризм бозорининг рақобатбардошлигини ошириш, Ўзбекистон ва хорижий фуқароларнинг сифатли туризм хизматларига бўлган эҳтиёжларини қондиришдир. Ушбу мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифаларни ҳал қилиш керак:

- Ўзбекистоннинг туристик-рекреацион комплексини ривожлантириш;
- туристик хизматлар сифатини ошириш ва қулай туристик муҳитни яратиш;
- ҳудудларнинг инвестицион жозибадорлигини шакллантириш;
- туризмнинг ижтимоий ролини кучайтириш;
- туризм фаолияти хавфсизлигини комплекс таъминлаш ва ҳақ.

Туризм соҳасининг ҳозирги ўсиш динамикаси унинг учун кадрлар тайёрлаш тизимини мавжуд воқелик ва истиқболларни ҳисобга олган ҳолда модернизация қилиш зарурлигини тасдиқлайди. 2018-йил 28-июн куни Президентнинг махсус қарори билан Самарқанд шаҳрида Халқаро Ипак йўли туризм университетининг ташкил этилиши ҳам туризм соҳасида кадрлар салоҳиятини ошириш борасида муҳим тадбир бўлди.

Бундан ташқари, Вазирлар маҳкамаси томонидан 2019-2025 йилларда туризмни ривожлантириш миллий концепцияси ишлаб чиқилди. Бу концепцияга асосан, 2025-йилда мамлакатимизга ташриф буюрадиган хорижлик сайёҳлар сонини 7 миллион нафарга, туризм экспортидан олинadиган йиллик даромадни эса 2 миллиард долларга етказиш режалаштирилган [2019-2025 йилларда туризмни ривожлантириш]

Мазкур ўзгартиришлар билан бир қаторда қатор фармон ва қарорлар асосида бу борадаги шарт-шароитлар кенгайтирилмоқда. Бундан ташқари, 2017-2020 йилларда фуқаролари мамлакатимизга виза талаб қилмайдиган давлатлар сони 9 тадан 86 тага кўпайди, 53 та давлатга электрон виза тизими жорий этилди.

Республика раҳбариятининг саъй-ҳаракатлари билан кейинги йилларда туризм инфратузилмаси анча юқори даражага кўтарилди. Бу борада кўрилаётган чора-тадбирлар самараси гўзал ҳудудимизга келаётган сайёҳлар сони ортиб бормоқда. Ҳар йили дунёнинг турли бурчакларидан туристлар Ўзбекистонга ташриф буюради. Мамлакатимиз, айниқса, Германия, Франция, Италия, Корея Республикаси, Япония, Хитой, Малайзия, Россия, Ҳиндистон фуқаролари орасида машҳур.

UNWTO (Жаҳон сайёҳлик ташкилоти)нинг сўнгги маълумотларига кўра, Ўзбекистон туризм саноати энг тез ривожланаётган дунёдаги 20 та давлат қаторига киради. Хусусан, мамлакатимиз бу рўйхатда тўртинчи ўринни эгаллади. Бу ҳақда Independent ўз мақоласида хабар беради [Туризм].

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2023 йилнинг 16 октябрь куни Самарқанд шаҳрида Бутунжаҳон туризм ташкилоти (ЮНВТО) Бош ассамблеясининг 25-сессияси очилиш маросимида сўзлаган нутқида Ўзбекистонда мамлакатни модернизация қилиш бўйича кенг қўламли ва ортга қайтмас ислохотлар доирасида туризм тармоғини ривожлантиришга устувор эътибор қаратилаётганини қайд этди.

Кейинги йилларда сайёҳлик бизнесининг барча турларини юритиш учун қулай шарт-шароитлар яратилди, солиқ ва божхона имтиёзлари тақдим этилди, кредит ва молиявий ёрдам кучайтирилди. Меҳмонхона ўринлари сони 140 мингга етказилди, 70 та янги сайёҳлик маршрути очилди, 6 та хусусий авиакомпания иш бошлади. Натижада Ўзбекистонга келаётган хорижлик сайёҳлар сони икки баробар кўпайди. Туризм экспортидан тушаётган даромад 4 баробар ўсди [Ўзбекистон Президенти Бутунжаҳон туризм ташкилоти ...]

Статистика агентлигининг маълумотларига кўра, 2023 йилнинг январь-декабрь ойларида 6,6 млн. нафар чет эл фуқаролари туристик мақсадларда Ўзбекистонга ташриф буюрган [Туризм].

Мамлакатимизда нафақат ташқи туризм балки шу билан бирга ички туризмни ривожлантиришга ҳам катта эътибор қаратилмоқда, хусусан, “Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қил!» дастурига асосан ҳудудларга 21 миллион маҳаллий сайёҳ ташрифи ташкил этилди [Тошкентда VII Ўзбекистон гидлар форуми].

Республикамизнинг рекреацион ресурслари йил давомида турли хил дам олиш турлари, туристик маршрутлар ташкил этиш ва чет эллик меҳмонларни қабул қилиш имконини беради.

Айни пайтда давлатимиз томонидан янги сайёҳлик маҳсулотларини яратиш, хусусан, қишлоқ, этнографик, экологик ва табиий туризмни ривожлантириш дастури доирасида келаётган айрим туроператорлар ва сайёҳлик агентликларининг саъй-ҳаракатлари фаол қўллаб-қувватланмоқда. Мамлакатимизда Жиззах ва бошқа бир қатор вилоятлардаги қишлоқ аҳоли пунктлари негизида барпо этилган этнографик қишлоқлар хорижлик сайёҳларни ҳам муваффақиятли кутиб олмақда, туя карвонини севувчилар учун ўз уйлари оромгоҳлари ҳам фаолият кўрсатмоқда.

Сўнги йилларда кўп сонли туристлар оқимини жалб қилиш мақсадида Мўйноқда “Стихия” халқаро электрон мусиқий, санъат ва илм-фан фестивали, Устюрт текислиги бўйлаб “rally-Муунак” экстремал автопойгаси, “NavrUz” этнофестивали каби маданий ва кўнгилочар тадбирлар ташкил этилмоқда. Бундай тадбирлар кўп сонли меҳмонларни Қорақалпоғистонга жалб қилиш билан бирга, Орол экологик фожиасига дунё эътиборини тортишда ҳам катта аҳамиятга эга.

2021 йилнинг сентябрида Нукус шаҳрида ўтказилган II Халқаро бахшичилик санъати фестивали ўзбек ва қорақалпоқ халқларининг фольклори ҳамда бахшичилигини, умуман, мамлакатимиз миллий санъати ва маданиятини дунё бўйлаб кенг тарғиб этишда муҳим аҳамият касб этди [Туризм иқтисодий ривожланиш драйвери]

Туризмнинг иқтисодий фойдаси ва мамлакат обрўсини ошириши бор гап, аммо, туризм билан боғлиқ муаммолардан ҳам кўз юмиб бўлмайди. Шу боис, туризмнинг ортиб бораётган аҳамиятини ҳисобга олган ҳолда ва мамлакатнинг этник-маданий хусусиятларидан келиб чиқиб туризмни ҳар томонлама тадқиқ этиш зарурдир. Бугунги кунда маданий-маърифий маконнинг глобаллашуви жараёнлари, ахборот жамияти ва оммавий маданиятнинг кенгайиши муносабати билан ички ва ташқи

туризмни ривожлантириш ҳамда этник-маданий меросдан фойдаланиш муаммоларини кўриб чиқиш алоҳида эътиборни талаб қилмоқда.

Бу бўйича қатор маданий, тарихий ёндашувлар ишлаб чиқилган. Олимларнинг фикрига кўра, этник-маданий меросга зарар етказиш ва уни йўқ қилишнинг асосий омиллари ва сабабларига қуйидагилар киради:

- 1) маданий мероснинг моддий объектлари ҳолатининг табиий равишда ёмонлашиши;
- 2) моддий ва номоддий маданиятнинг асл ворислари авлодларининг йўқолиб кетиши;
- 3) алоҳида халқларнинг этник маданиятини йўқ қилишга олиб келадиган сиёсий, миллатлараро ва маданиятлараро низолар;
- 4) давлат томонидан маданий мерос соҳасида саводсизларча сиёсат юритиш;
- 5) оммавий туризмнинг ўсиши, уларга ташриф буюришнинг кўпайиши ҳисобига этник-маданий мерос объектларига бўлган таъсир юкининг кескин ортиши [Бутузов, 2017. С. 89].

Демак, туризм соҳасидаги этномаданий муаммо, туристик талабнинг ортиши маданий меросни сақлашга қарама-қарши таъсир кўрсатиши билан белгиланади. Яъни, туристик талабнинг кўпайиши бир томондан, мероснинг ҳолати ва мавжудлигига таҳдид солиши мумкин, бироқ, бошқа томондан, туризм фаолиятидан олинадиган даромадлар, туристлар томонидан халқ хунармандчилиги ва санъатини кўплаб сотиб олиниши ва бошқалар, анъанавий ҳодисалар ва маданий объектларни сақлашга, деярли ёки бутунлай йўқолганларини эса тиклашга ёрдам беради.

Этник-маданий меросни сақлаб қолиш эҳтиёжи расмий ташкилотлар, норасмий уюшмалар - фольклор ихлосмандлари, рақс жамоалари, ўлкашунослик анъаналарининг ашаддий ҳимоячиларидан доимий эътибор ва ғамхўрликни талаб қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Бутузов А.Г. Этнокультурный туризм. – М.: КНОРУС, 2017. 248 с.
2. Развитие туризма в Узбекистане <https://www.uzbekistan.org.ua/ru/news/> (Мурожаат санаси: 13.03.24)
3. Тошкентда VII Ўзбекистон гидлар форуми // <https://yuz.uz/news/> (Мурожаат санаси: 11.03.24)
4. Туризм // https://t.me/statistika_rasmiy/4369 (Мурожаат санаси: 14.03.24)
5. Туризм иқтисодий ривожланиш драйвери // <https://qqtongi.uz/4591> (Мурожаат санаси: 16.03.24)
6. Марказий Осиё экспертлари этнотуризмни ривожлантириш истиқболларини муҳокама қилди // <https://sputniknews.uz/20220805/markaziy-osiyo-ekspertlari-etnoturizmni-ri> (Мурожаат санаси: 10.03.24)

7. Ўзбекистон Президенти Бутунжаҳон туризм ташкилоти Бош Ассамблеясининг 25-сессиясида қатор муҳим ташаббусларни илгари сурди // <https://president.uz/uz/lists/view/6764> (Мурожаат санаси: 13.03.24)
8. <https://lex.uz/docs> (Мурожаат санаси: 15.03.24)
9. 2019-2025 йилларда туризмни ривожлантириш миллий концепцияси // <https://nrm.uz> (Мурожаат санаси: 9.03.24)
10. Majidov, R. R., Boqiyev, F. H., Raximov, D. R., Saydaxmadov, A. V., Soliyev, I. S., & Abduqodirov, D. S. (2023). JISMONIY TARBIYA VA SPORT PEDAGOGIKASI DARS MASHG 'ULOTLARINI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(1), 28-32.
11. Boqiyev, F. (2024). MASSAJ VA GIMNASTIKA MASHQLARI ORQALI REFLEKTOR HARAKATLAR VA "HARAKAT XOTIRASI" NI TAKOMILLASHTIRISH. SPORT VA XORIJIY TILLAR INTEGRATSIYASINING AMALGA OSHIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI, 1(1), 365-369.
12. Fazliddin, B. (2024). BO 'LAJAK JISMONIY MADANIYAT O 'QITUVCHILARINI TURISTIK FAOLIYATGA TAYYORLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH. Research and implementation, 2(4), 142-146.
13. Kurbonali, S., & Umarali, Y. (2023). AGE-SPECIFIC CHARACTERISTICS OF PHYSICAL FITNESS OF COLLEGE STUDENTS. Conferencea, 188-191.
14. Мамажонов, Н., Хамракулов, Р. А., Хайдаралиев, Х., Хасанов, А., Бобожонов, Н., & Усмонов, З. КБК: 751 М23 Ташкилий кумита.